

İNSAN HAKLARININ KORUNMASINDA ULUSLARARASI HUKUKUN ROLÜ

Selim Kanat*

Enver Bozkurt- İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü- Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003 iv-255s.

Günümüzde “insan haklarına saygı” iktidarların meşruiyet kaynaklarından birisi olmuştur. Uluslararası arenada devletler adeta devletler ülkelerinde insan haklarının korunmasına gösterdikleri saygı ile değerlendirilir hale gelmişlerdir.

Uzun ve zorlu bir mücadeleden sonra insan haklarının korunmasında bugün gelinen nokta takdire şayan olmakla birlikte, insanlığın ulaştığı bu noktanın haklara en üst saygı ve hakların en üst koruma düzeyi olduğunu düşünmek de yanlıştır. Çünkü insan hakları doğası gereği durağan değil dinamiktir. Elde edilen her hak, ulaşılan her nokta bir sonraki hakkın ve koruma düzeyinin dayanağı olmaktadır.

Diğer yandan insan haklarının gelişmesinde, toplumun sahip olduğu haklar konusunda bilinçlendirilmesinin de önemi muhakkaktır. Bu amaçla kaleme alındığını söyleyebileceğimiz İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü isimli kitabında Prof. Dr Enver Bozkurt insan haklarının tarihi ve felsefik boyutlarında da değinerek insan hakları konusunda bugün gelinen noktaya, bu hakların korunmasında uluslararası hukukun rolüne değinmiştir. Üç ana bölümden oluşan kitapta, birinci bölüm kavram olarak insan haklarını konu alırken, ikinci bölüm insan haklarının korunmasında evrensel sistemin rolüne, son bölümde de insan haklarının korunmasına ilişkin oluşturulan bölgesel sistemlere değinilmiştir.

* Arş.Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslar arası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Bu doğrultuda öncelikle insan hakları kavramına kavramın felsefik kökenleri ve tarihi gelişimi ele alınmıştır. En genel ifadesi ile insan haklarının felsefik alt yapısını doğal hukuk görüşü oluşturmaktadır. Doğal hukuk insanların doğuştan vazgeçilemez, devredilemez bir takım haklara sahip olduğunu öngörür. Bu doğrultuda insan hakları da insanların sadece insan olmaları sebebi ile kazandıkları devredilemez, vazgeçilemez haklarıdır.

Kitabın da belirttiği üzere insan hakları bugünkü konumuna tarih boyunca devam eden, günümüzde de devam etmekte olan mücadeleler neticesinde kavuşmuştur. İlk çağda insan haklarının düşünsel temelleri oluşmakla birlikte, pratikte insanların ilk çağlarda bu haklardan yararlandığını söylemek yanlış olur. Daha sonra dünyaya hakim olan Ortaçağ'ın karınlık ortamı insan hakları düşüncesinin adeta bin yıllık bir kesintiye uğramasına neden olmuştur. Ardından Yeniçağ ile birlikte toplumsal hayatın her alanında görülen iyileşme insan haklarına da etki etmiş, bir olgu olarak insan hakları yükselen bir çizgide ilerlemeye başlamıştır. İnsan haklarının bu ilerleyişi günümüzde de devam etmektedir.

Kitap günümüzde insan haklarının geldiği noktayı ve bu hakların uluslararası hukuk tarafından nasıl korunduğunu anlatmaya, insan haklarının korunmasında evrensel sistemin rolüne değinerek başlamıştır. Burada evrensel sistemden kasıt Birleşmiş Milletler sistemidir. Gerçekten de Birleşmiş Milletler Şartı insan haklarının tarih boyu gelişimi içinde bu hakların ulusal düzeyden uluslararası düzeye taşınmasının ilk adımı olarak kabul edilebilir. Birleşmiş Milletler Şartı doğrudan doğruya insan haklarının korunmasına ilişkin bir düzenleme içermezken, insan haklarının Birleşmiş Milletler Örgütünün temel bir değeri olduğu Şart'ın çeşitli maddelerinde belirtilmiştir.

Kitap daha sonra İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin önemini belirterek, bildirinin getirdiği yükümlülüklerin devletlere açısından hukuki bir bağlayıcılığı olmadığından bahsetmiştir. Bu sebeple kitap Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde düzenlenip imzaya açılan insan hakları sözleşmelerini denetim mekanizmalarında da değinerek ele almıştır. Bunun yanında kitap, evrensel sistem içerisinde değerlendirilen ve sözleşme dışı usuller olarak adlandırılan Ekonomik ve Sosyal Konseyin 1235 ve 1503 usullerine de değinmiştir.

Evrensel Sistem bu şekilde ele alındıktan sonra kitapta insan haklarının korunması amacı ile oluşturulan bölgesel sistemlere değinilmiştir. Bu çerçevede Amerikalılararası İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na değinilmiştir. Sözleşmelerin içerikleri ve getirdikleri koruma mekanizmaları incelendikten sonra bizim de tarafı olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne(AİHS) ve getirdiği koruma mekanizmasına kitapta geniş bir yer ayrılmıştır.

Kitap ilk önce AİHS'nin kapsamını maddeleri tek tek ayrıntısı ile inceleyerek ele almıştır. Buna göre herkesin yaşama hakkı, işkenceye uğramama hakkı, kulluk ve kölelikten muaf olma hakkı, özgürlüğü ve güvenliği, adil yargılanma hakkı, yaşadığı ülkedeki suç ve cezaların

İnsan Haklarının Korunmasında Uluslararası Hukukun Rolü

kanuniliği, özel hayatın gizliliği, din ve vicdan hürriyeti, ifade hürriyeti, dernek kurma ve toplanma hürriyeti, evlenme hakkı ve bu maddelerde sayılan haklara ilişkin olarak mahkemelere etkili başvuru yapabilme hakları güvence altına alınmıştır.

Kitap daha sonra ek protokoller ile güvence altına alınan haklara da değindikten sonra AİHS'nin denetim mekanizmasını ele almıştır. Bu çerçevede kitap önce AİHS'nin denetim organı olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) yapısını ele almıştır. Son olarak da kitap AİHM'nin yargısal işleyişine ışık tutarak, sistemin insan haklarının korunmasındaki önemini ortaya koyarak sona ermektedir.

Hepimizin az çok aşına olduğu insan hakları kavramını ele alan kitap, hakların zihinlerde soyut bir olgu olarak kalmasına değil, felsefî temelleri de göz ardı edilmeden insan hakları kavramının somutlaştırılıp insanlara haklarının neler olduğunun anlatılmasına hizmet etmektedir. Somut bir şekilde ortaya konan hakların uluslararası hukukta nasıl bir koruma içinde olduğu kitapta ayrıntısı ile ele alınan diğer bir konudur. Bu konu toplumlarda insan hakları kültürünün yerleşmesi için gereklidir. Kitap da içeriği ile bu ihtiyaca hizmet eder bir görünüm arz etmektedir.